

Голові разової спеціалізованої
вченої ради ДФ 11.051.031
Донецького національного університету
імені Василя Стуса
доктору економічних наук, завідувачу
кафедри міжнародних економічних
відносин, професору
Савченко Марині Василівні

ВІДГУК ОФІЦІЙНОГО ОПОНЕНТА

на дисертацію

БАНЗЕЛЮК ІРИНИ ВОЛОДИМИРІВНИ

на тему **«РОЗВИТОК МАРКЕТИНГОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ ЗАКЛАДІВ
ВИЩОЇ ОСВІТИ НА ЗАСАДАХ БЕНЧМАРКІНГУ»**,

подану до захисту на здобуття наукового ступеня доктора філософії
за спеціальністю 051 «Економіка» галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові
науки»

АКТУАЛЬНІСТЬ ТЕМИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Прискорена динаміка змін у розвитку вищої освіти України та світу, глобальні виклики, які не лише виявляють латентні проблеми і пов'язані з ними кризи, але й створюють «нову реальність», особливі умови та можливості для розвитку, обумовлюють необхідність переосмислення людських і суспільних потреб в освітніх послугах.

Серед наукових і прикладних інструментів, які покликані формувати наукове підґрунтя для забезпечення конкурентоспроможності ЗВО, як головних інституційних суб'єктів ринку освітніх послуг, особливе місце належить маркетингу. Саме ця галузь знань і практичної діяльності покликана не лише забезпечувати економічну ефективність ЗВО в умовах ринку, але й сприяти задоволенню динамічних потреб людини в нових освітніх послугах, впровадженню інноваційних способів їх надання та забезпечення якості.

Незважаючи на традиції і сучасні наукові здобутки вітчизняних і зарубіжних вчених з питань економіки, маркетингу та менеджменту вищої

освіти, рецензована дисертація презентує новий погляд на об'єкт дослідження – розвиток маркетингового потенціалу ЗВО, акцентуючи увагу на невирішених проблемах, насамперед, в частині формування і реалізації цього потенціалу на засадах бенчмаркінгу, міждисциплінарного підходу до вирішення поставлених завдань. Вивчення досвіду успішних практик забезпечення глобальних і локальних конкурентних позицій ЗВО та його імплементація з урахуванням особливостей конкретних провайдерів освіти традиційно є одним із важливих завдань економіки та управління у вищій освіті. Вказані обставини визначають актуальність, наукову і практичну значущість теми дисертаційної роботи Банзелюк І.В.

ЗВ'ЯЗОК ДИСЕРТАЦІЙНОЇ РОБОТИ З НАУКОВИМИ ПРОГРАМАМИ І ТЕМАМИ

Результати досліджень Банзелюк І.В., які представлені у дисертації, пов'язані з напрямками наукових досліджень у Донецькому національному університеті імені Василя Стуса, де виконана кваліфікаційна робота. Автор дисертації є співвиконавцем науково-дослідної теми «Інтегрований розвиток територій: кадрова, маркетингова та інноваційна складові», що виконується у зазначеному ЗВО (№ державної реєстрації 0117U006342).

Відповідно до тематики науково-дослідної роботи у Донецькому національному університеті імені Василя Стуса автором дисертації проаналізовано інституційний та маркетинговий потенціали розвитку системи вищої освіти в Україні, зокрема, динаміку показників ЗВО України, рівень задоволення освітніх та інших соціальних потреб здобувачів вищої освіти, у тому числі серед іноземних студентів, потенціал підготовки наукових кадрів для ЗВО та інших секторів економіки.

СТУПІНЬ ОБҐРУНТОВАНOSTІ ТА ДОСТОВІРНОСТІ НАУКОВИХ ПОЛОЖЕНЬ ДИСЕРТАЦІЇ

Основні наукові положення, висновки і рекомендації, сформульовані у дисертації Банзелюк І.В., базуються на фундаментальних засадах економічної науки та її сучасних напрямках розвитку, зокрема інституційної та поведінкової

економіки, теоретичних і прикладних положеннях маркетингу і менеджменту вищої освіти як особливого виду економічної діяльності.

Обґрунтованість наукових положень підтверджується використанням загальнонаукових і спеціальних методів дослідження, узагальненням, критичним оглядом вітчизняних і зарубіжних наукових праць у галузі економіки та управління вищої освіти з метою формування авторського погляду на поняттєвий апарат дослідження (пп. 1.1; 1.2; 1.3), систематизації закономірностей і принципів формування маркетингового потенціалу ЗВО (пп. 1,2), концептуальних засад його розвитку на засадах бенчмаркінгу (пп. 1.3).

Автором використано широкий спектр кількісних методів, зокрема, економіко-статистичні методи і показники (пп. 2.1, 2.2, 2.3), методичний інструментарій кластерного аналізу (пп. 2.3), стратегічного аналізу, метод соціально-економічної нормалі (пп. 3.3) – для аналітичного дослідження маркетингового потенціалу ЗВО в Україні, а саме, діагностики його стану з використанням збалансованої системи показників, факторного аналізу чинників розвитку, формування кластерів вищої освіти України за рівнем маркетингового потенціалу, побудови соціально-економічної нормалі гармонійного розвитку ЗВО.

Достовірність результатів дисертаційної роботи підтверджується повнотою і коректним використанням нормативно-правових актів, статистичних, адміністративних та інших відкритих даних Державної служби статистики України, Міністерства освіти і науки України, інших органів державної влади, офіційних матеріалів зарубіжних країн, європейських та міжнародних організацій, а також звітності ЗВО.

Вищенаведене дає підстави дійти висновку про достатню обґрунтованість і достовірність наукових положень дисертаційної роботи.

ПРАКТИЧНЕ ЗНАЧЕННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ ДИСЕРТАЦІЙНОЇ РОБОТИ

Результати кваліфікаційної роботи, які мають практичну значущість, пройшли апробацію та прийняті до впровадження у громадській організації «Центр інновацій та сталого міжнародного розвитку», діяльність якої спрямована, зокрема, на інформаційно-аналітичну підтримку збереження і розвитку потенціалу переміщених ЗВО в Україні; Донецького юридичного

інституту МВС України (у відділах фінансового забезпечення та бухгалтерського обліку, профорієнтаційної роботи та роботи помічника ректора з гендерних питань) – для підвищення конкурентоспроможності ЗВО шляхом ефективного розподілу коштів відповідно до фінансово-економічних принципів розвитку маркетингового потенціалу; пошуку альтернативних джерел фінансування ЗВО на засадах бенчмаркінгу, використання принципів гендерного бюджетування.

Теоретичні положення та методичні рекомендації, розроблені дисертанткою, використані у Донецькому національному університеті імені Василя Стуса, Харківському національному технічному університеті сільського господарства імені Петра Василенка при проведенні наукових досліджень та в освітньому процесі.

Практична значущість наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, підтверджується належними документами про впровадження результатів дослідження.

НАУКОВА НОВИЗНА РЕЗУЛЬТАТІВ ДИСЕРТАЦІЙНОЇ РОБОТИ

Ознайомлення з дисертацією і списком праць, опублікованих за темою кваліфікаційної роботи Банзелюк І.В., дає підстави зробити висновок, що автором досягнуто поставленої мети (с. 20) – «розробка концептуальних засад та практичних рекомендацій щодо розвитку маркетингового потенціалу ЗВО на засадах бенчмаркінгу».

До найвагоміших здобутків можна віднести такі наукові положення дисертації Банзелюк І.В:

1. З метою підвищення конкурентоспроможності національної системи вищої освіти шляхом збалансованого розвитку ЗВО запропоновано концепцію розвитку їх маркетингового потенціалу на засадах бенчмаркінгу. Така концепція передбачає реалізацію відповідного механізму, структура якого, на думку автора, має формуватися за рахунок трьох основних підсистем: фінансово-економічної, організаційної і гендерно-поведінкової (с. 182-207).

2. Розроблено науково-методичні засади дослідження розвитку маркетингового потенціалу ЗВО на засадах бенчмаркінгу, які визначають його сутність і складові (с. 48-52); комплекс індикаторів для вимірювання рівня та динаміки розвитку маркетингового потенціалу з використанням інтегрального

показника; алгоритм проведення бенчмаркінгу, що адаптований до умов функціонування ЗВО (с. 49-52; с. 85-86; с. 96-97).

3. Визначено закономірності розвитку маркетингового потенціалу ЗВО (с. 60-62) та запропоновано їхню типологію (інституціональні; освітньо-наукові, організаційні; психологічної взаємодії та впливу; токсичні), а також обґрунтовано принципи розвитку маркетингового потенціалу ЗВО (с. 62-66), об'єднані за функціональними характеристиками (фінансово-економічні, інформаційні, людиноорієнтовані, універсальні), що дає змогу сформувати теоретико-методичну основу аналітичної частини дослідження, системно оцінити фактори та резерви підвищення економічної ефективності та конкурентоспроможності ЗВО.

4. Набула подальшого розвитку система інформаційного забезпечення розвитку маркетингового потенціалу ЗВО, яка є інтегрованою у загальну систему розвитку вищої освіти та забезпечує позитивний вплив на економічну безпеку ЗВО (с. 208-224).

5. Розширено організаційно-аналітичний інструментарій розвитку маркетингового потенціалу ЗВО, а саме, запропоновано багатовимірне групування ЗВО України за рівнем маркетингового потенціалу (пп. 2.3) , що дає змогу визначити відповідні стратегії розвитку для кожного утвореного кластеру; метод побудови соціально-економічної нормалі (пп. 3.3.) та ієрархічну систему показників оцінювання ЗВО для діагностики рівня гармонізації їхнього розвитку.

6. Набув подальшого розвитку поняттєвий апарат дослідження маркетингового потенціалу ЗВО як фактору його конкурентоспроможності на ринку освітніх послуг. Запропоновані автором визначення ключових понять, зокрема, «маркетинговий потенціал ЗВО» (с. 52), «розвиток маркетингового потенціалу ЗВО» (с. 26; 58) «бенчмаркінг» (с. 80), дають змогу розширити та поглибити науково-методичні основи, вдосконалити теоретико-методологічне забезпечення розвитку маркетингового потенціалу ЗВО на засадах бенчмаркінгу.

ПОВНОТА ВИСВІТЛЕННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ ДИСЕРТАЦІЇ В ОПУБЛІКОВАНИХ НАУКОВИХ ПРАЦЯХ

За темою дисертації опубліковано 24 наукові праці загальним обсягом 4,92 д.а. (особисто автору належить 4,83 д.а.), з них 9 – у фахових наукових виданнях, 1 наукова стаття у періодичному науковому виданні іншої держави, яка входить

до ОЕСР та/або Європейського Союзу, 1 – в інших виданнях, 13 публікацій за матеріалами наукових конференцій.

Зміст наукових праць дисертантки і характер видань відповідають вимогам щодо повноти висвітлення результатів дисертаційної роботи, представленої на здобуття наукового ступеня доктора філософії. Вимоги і рекомендації Міністерства освіти і науки України щодо необхідної кількості статей у наукових виданнях України та зарубіжних країн також дотримано. Результати дослідження пройшли необхідну апробацію під час доповідей на міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях і семінарах.

Зміст, обсяг та рівень опублікованих матеріалів, їх практична апробація відповідають встановленим вимогам і дають авторові право публічного захисту результатів дисертаційної роботи.

Ознайомлення з науковими публікаціями Банзелюк І.В. за тематикою дисертації, науковим стилем критичного огляду літературних джерел, способом використання статистичних та інших відкритих даних дає підстави дійти висновку, що дисертанткою дотримано принципів академічної доброчесності у підготовці кваліфікаційної роботи.

ДИСКУСІЙНІ ПОЛОЖЕННЯ ТА ЗАУВАЖЕННЯ ДО ДИСЕРТАЦІЇ

Позитивно оцінюючи наукове та практичне значення результатів дисертації Банзелюк І.В., слід вказати на деякі дискусійні положення, що мають місце в кваліфікаційній роботі:

1. Дещо суперечливим є авторське трактування у дисертації «маркетингового потенціалу як складової економічного потенціалу» (с. 41) без урахування і характеристики ролі управлінських чинників його формування, розвитку та реалізації, зокрема, в системі маркетингового менеджменту. Водночас у пп 1.2 дисертації йдеться про розвиток маркетингового потенціалу в системі управління ЗВО. У зв'язку з цим доцільним було б чіткіше відобразити функцію розвитку маркетингового потенціалу в системі управління розвитком ЗВО.

2. Потребує додаткового обґрунтування запропонована автором у пп. 3.3. дисертації (с.227-228) соціально-економічна нормаль показників динаміки розвитку ЗВО, зокрема, в частині вибору показника витрат ЗВО, співвідношення бюджетних місць і викладачів, кількості зарахованих і

абітурієнтів, а також уточнення виду показника витрат ЗВО. Крім того, у характеристиці запропонованої нормалі не зазначено вплив чинника інфляції на динаміку індексу витрат ЗВО.

3. Значно посилило, б на нашу думку, практичне значення результатів дисертаційної роботи Банзелюк І.В. ілюстрація автором застосування збалансованої системи показників в координатах «цілі – показники – заходи – завдання» для конкретних ЗВО, вибраних як об'єкт дослідження.

4. Зважаючи на сутність та головні завдання маркетингової діяльності в організаціях, що функціонують в конкурентних умовах, у роботі недостатньо, на нашу думку, зосереджено уваги на розвитку маркетингового потенціалу за рахунок інструментів цінової і продуктової політики з урахуванням того, що основними видами продуктів, які пропонують ЗВО споживачам, є освітні програми, різноманітність яких зростає.

5. Представлений у дисертації на с. 52 рис. 1.4 «Особливості маркетингового потенціалу ЗВО» (с. 52) більшою мірою відображає його характеристики, а не особливості, притаманні закладам вищої освіти.

Загалом зазначені вище зауваження не зменшують наукової та практичної значущості основних положень дисертації, зроблених висновків, наданих рекомендацій та загальної позитивної оцінки виконаного дослідження.

ЗАГАЛЬНА ОЦІНКА ДИСЕРТАЦІЙНОЇ РОБОТИ ТА ЇЇ ВІДПОВІДНІСТЬ ВСТАНОВЛЕНИМ ВИМОГАМ

Дисертаційна робота Банзелюк Ірини Володимирівни «Розвиток маркетингового потенціалу закладів вищої освіти на засадах бенчмаркінгу» є завершеним, самостійно виконаним науковим дослідженням, в якому автором розроблено наукові положення та практичні рекомендації, спрямовані на підвищення конкурентоспроможності ЗВО України шляхом розвитку їх маркетингового потенціалу на засадах бенчмаркінгу.

Зміст дисертації відповідає проблематиці наукових досліджень за спеціальністю 051 «Економіка». Основні положення, висновки і рекомендації, запропоновані автором у дисертаційній роботі, характеризуються належним рівнем наукової новизни, мають теоретико-методичне і практичне значення, є обґрунтованими і достовірними, відповідають меті і поставленим завданням.

Зважаючи на актуальність вирішених у дисертації завдань, рівень наукової новизни отриманих результатів та їх практичне значення, можна стверджувати, що дисертаційна робота відповідає вимогам «Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 06 березня 2019 року № 167, а її автор, Банзелюк Ірини Володимирівни, заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 051 «Економіка».

Офіційний опонент: професор кафедри
статистики Львівського національного
університету імені Івана Франка,
доктор економічних наук, доцент

О. С. Гринькевич

Підпис професора кафедри статистики Львівського національного університету імені Івана Франка, доктора економічних наук, доцента засвідчую.

Вчений секретар

Львівського національного університету
імені Івана Франка,
кандидат філологічних наук, доцент

О. С. Грабовецька